

nek tekinti. Várkonyi abban a tekintetben sem volt tudós, hogy hipotézisének, víziójának filozófiai általánosítását kidolgozta volna. De ha munkájának filozófiai alapjait keressük, megint csak olyan eszmékhez jutunk — a humánus és a teljesség igénye, a hit az életben és az abszolútban, a tudat primátusa —, amelyek a nagy francia gondolkodóval rokonítják.

Várkonyi könyvét a kiadó „lenyűgöző, regényes látomás”-nak nevezi. Ami benne adat, fölhasznált tudományos eredmény és műveltséganyag, azt bizonyára gazdagítani vagy cáfolni fogja a tudomány. (Ezért is volt szükség az újabb és újabb átdolgozásokra.) De ami benne „regény” és „irodalom”, ami egy szuverén elme víziója, az elgondolkoztató, fölvilanyozó, megtermékenyítő érték marad a jövőben is.

KERESZTURY DEZSŐ VERSE

Születés halál

*Születés halál: dallam és
szó, múltból Éden-villanás,
vágyott cél, sejtett tanács;
kút s szurdok közt számvetés.*

Az újszülött visít: búcsúzik, új világra lát;
mélyből merül fel, rúgkapál: a színre lép,
fény, jég szélben őrzi az őt anyamelegét;
hogyminden az övé lesz, nem is adhatja alább,
mert semmi meg nem semmisül.
Ki jól kérdez, jót kap feleletül,
ki rosszul, elbukik. Sorsának csillagát
magával hozza, de sodrába veszi a világ.
A kismamák sok tört vágy megvalósulását,
kudarcaik jóvátételét várják;
pedig a sors pályáit amaz őszanyák
szabják meg, ők őrzik a kezdet és vég ajtaját.

*Születés halál: csak alak —
változás, volt, van, lesz tovább,
mi — hitted — örök palotád,
épül, hull; pár pillanat.*

Óh ifjúság ködfényes álmai:
kíváncsi-hős kalandra szállni ki
a végtelenben s önmagadban!
Az eredendő bűn: vágyaid tűzvészbe borító csóva,
s az őt erény, tisztességed egy: — vadkan angyal.
Miből új élet lesz: külön zengő és egymásba szakadt dal,
testvér test-lélek vakon szikrát vető csókja,
kettős arc: pusztító teremtés, fáklya-lom
befonva tilalmakba, rosszba, jóba;
kihunytt gyönyörből új kedv, fájdalom, —
A herélt szent, a hermafrodita
boldog, vagy a törvény sorsvállaló fia?

*Születés halál közt gúlak,
kőbe gyúrt tudás, titok
őríz múltat, holnapot;
mű s rom; élet árja, gát.*

Az ember, ha kilép az anya-csendből,
a vacogtató mindenség helyett
felfoghatóbbat álmodik. Szorongva él, öl,
szenvedélyek úzik, érthetők, érthetetlenek.
Nap, hold kotlik; felváltva keltető tyúk
idő, tér, tűz, víz, test, lélek tojásain;
egy teremtményre oly sok égi s földi őr jut,
fény vág, korom ködként sűrül a kín.
Ki felnő él: uralkodik, szolgál, tesz, lázad,
öröm, vágy, gond fűti, góg, öntépő alázat:
úgy véli, ha pusztán kezdődni és végződni tudhat,
élni s nem túlélni, pályája semmi-út csak.

*Születés halál; közte vak
tengés csupán? Milliárd
növekszik szenvedni kárt;
múlik, nyoma sem marad.*

A vér lassúva kering, ránc hasogatja a bőr
sima tükrét; a vert had düledék várába vonulva
is mentené magát, a parázs lángra gyúlna,
a győztest leverik, mi felmagasult eldől:
ez a félelem önti el zavaros árral
a balga öregek kristályvizű kútjait.
Vigyázz! Iszonyodva leszel egyedül a halálban,
ha tapasztalatod nem a változásra tanít.
Csak ha megérted a rügy-gyümölcs, tojás-szárnyas, hullám
titkát a személytelen lét törvényét megtanulván:
rendületlen lélekkel úgy lehet
a pallos alá hajtanod fejed.

Mint egynemű anyagból gyúrt golyó,
mely héja minden pontját
egyforma távol tudja a szívó
középtől s végzete a korlát,
mellyel törvényét teljessé teszi:
születés halál közt pár pillanatra
lehetsz egész magad; kigyúlsz,
bár hullva hullsz
és szétfreccsensz a változásba halva.

Ajánlás

Tegyük példázattá, mi múlttá vénült,
így még sorsunk értelme is kijő,
s a csillagok közé ha tán kilépünk,
már nem vitázik velünk tér, idő.